

Risti- retkeläisten motivointi

Miikka Tamminen: Ad crucesignatos et crucesignandos (Ristiretkeläisille ja retkeläisiksi aikoville. Ristiretkisaarnaaminen ja ”todellisen” ristiretkeläisen luominen 1200-luvulla). Omakustanne 2013.

Ristiretkien historiaa on tutkittu kattavasti tuhannen vuoden ajan, ja sitä käsittelevän tieteellisen kirjallisuuden määrä on valtava. Tämän takia väitöskirjan kirjoittaminen tästä aihepiiristä on uskalias valinta, mutta Miikka Tamminen onnistuu tuottamaan uutta tietoa ja uusia metodologisia lähestymistapoja tähän hyvin tunnettuun tutkimusaiheeseen.

Ristiretkiä on tutkittu 1500–1800-luvulla antikvaarisesta näkökulmasta keräämällä esineistöä ja todistusaineistoa tapahtumista sekä toimittamalla lähdetekstejä; nykyaikaisesta kriittisestä historiallisesta näkökulmasta 1800- ja 1900-luvulla, jolloin kiinnostuksen aiheena oli, mitä todella tapahtui ja mikä tulisi ohittaa keksittynä ja myytteinä; sekä ajatusmaailman ja terminologian kannalta noin vuodesta 1970, jolloin painopiste oli

siinä, miten ristiretki tulisi määritellä ja mikä sai ristiretkeläiset osallistumaan sille. Miikka Tammisen lähestymistapa eroaa siinä, että hän tutkii, miten jotkut henkilöt motivoivat toisia ryhtymään ristiretkeläiseksi; miten he loivat ja esittivät kuvan ”todellisesta” ristiretkeläisestä ja pyrkivät suostuttelemaan hyvin erilaisista taustoista lähtöisin olevia yksilöitä mukautumaan tähän ihanteelliseen kuvaan.

Tämä on uusi lähestymistapa ristiretkien tutkimukseen, ja sitä ovat tähän mennessä soveltaneet vain harvat tutkijat. Se heijastaa ja edistää uutta suuntautumista keskiajan tutkimuksessa, joka on kiinnostunut siitä, miten normit ja rakenteet itse asiassa tuottivat uusia ajattelumalleja. Esimerkkejä tämänkaltaisesta tutkimuksesta ovat käännetyt alueiden maiseman, arkkitehtuurin ja symbolien muutosten tutkimus sekä uskontojen välisten raja-alueiden normatiivisten lakien tutkimus. Tammisen työ on näin ollen nykyisen tutkimuksen eturintamassa.

Tutkimus pohjautuu mittavan 1200-luvulta peräisin olevan sekä painetuista materiaaleista että lukuisista käsikirjoituksista koostuvan ristiretkisaarnamallien korpuksen huolelliseen tutkimiseen. Lähteiden käsittely todistaa valtavasta ja määrätietoisesti työskentelystä kielitieteellisesti ja historiallisesti erittäin monimutkaisten tekstien parissa: Tammisen tutkimus on yhtenäinen ja vaikuttava historiallinen ja filologinen työ.

Tutkimus on jaettu teemoihin, jotka heijastavat ristiretkeläisyyden eri vaiheita. Ensin väitöskirja käsittelee sitä, miten tuleva ristiretkeläinen kuuntelee ristiretkisaarnaa ja vakuuttuu ristiretkeen osallistumisesta, sekä sitä, miten vaimojen ja ristiretkien vastustajien argumentteihin vastataan. Tämän jälkeen kuvataan ristiretkeläisten lähtö, miten he taistelivat nöyrinä seurausten etenkin Vanhan testamentin roolimalleja, miten eri ristiretkeläis-

ryhmillä, papisto mukaan lukien, oli omat tehtävänsä taistelussa uskonvihollisia vastaan. Lopuksi kerrotaan ristiretkien materiaalisista mutta ennen kaikkea henkisistä palkkioista. Tällä rakenteella on lukuisia etuja: se heijastaa eri kysymyksiä, joita keskiajalla eläneet ihmiset olisivat kysyneet, ja tekee kirjasta miellyttävän lukea. Samalla se kuitenkin johtaa hienoiseen toistoon, kun eri yhteyksissä viitataan samoihin lähteisiin.

Rakenne on läheisesti yhteydessä metodiin, jonka perusteella teemat määrittävät esitettävät kysymykset, joihin sitten vastataan viittaamalla lähteissä oleviin lausuntoihin ja julistuksiin. Tähän liittyy se vaara, että analyysista tulee liian deskriptiivistä, mutta Tamminen on selkeästi tietoinen tästä vaarasta ja useimmiten onnistuu välttämään sen. Väitöskirjassa olisi kenties voinut verrata eri saarnoja toisiinsa vielä systemaattisemmin ja ajallisesta näkökulmasta, esimerkiksi olisi voinut keskustella siitä, miksi jotkin teemat ovat olleet suuren kiinnostuksen kohteena joissain kokoelmissa, kun taas toisissa ne on ohitettu kokonaan. Aiemmat tutkijat ovat analysoineet kyseisiä saarnoja tiettyinä lajityyppeinä ja käsitelleet kunkin yksittäisen saarnan kokonaisuudessaan. Tammisen lähestymistapa eroaa kuitenkin huomattavasti tästä metodista ja antaa hänelle mahdollisuuden vetää uusia johtopäätöksiä ja edistää metodologista keskustelua siitä, miten tällaisia lähteitä tulisi parhaiten hyödyntää.

Aiempien ristiretkien yleisen historian tutkimuksen sekä ristiretkien eri määritelmien jaottelu ja esittely on ytimekästä ja tarkkaa ja kertoo Tammisen laajasta asiantuntemuksesta. Tammisen esittämä saarnaamisen eri lajityyppien luokittelu ja saarnaamisen erottelu tapahtumana ja rakenteena on tärkeä, ja sitä käytetään rakentavasti läpi koko väitöskirjan.

Ajallisesti väitöskirja kattaa vuodet 1226–1277, kuten sivulla 35 mainitaan. Tamminen ei suoraan selitä sitä, miksi hän aloittaa vuodesta 1226, mutta perustelee tarkemmin, miksi hän lopettaa tutkimuksensa vuoteen 1277. Kuten Tamminen aivan oikein selittää useampaan otteeseen, tutkimuksen alku liittyy 1200-luvun alun papiston uudistusliikkeeseen. Vuoden 1226 keskittymisestä seuraa kuitenkin se, että Tamminen ei yksityiskohtaisesti käsittele joitakin aiempia lähteitä, joista merkittävin on englantilainen saarnakäsikirja vuodelta 1216. Hän kyllä viittaa siihen ja käsittelee sitä lyhyesti, mutta pidättäytyy sen systemaattisesta analyysistä.

Vaikka lähdemateriaali on selkeästi rajattu ajallisesti ja lajityypin suhteen (mallisaarnat), Tamminen kontekstualisoi ne tarvittaessa teologiseen ja historialliseen taustaan viittaamalla vuoden 1095 ensimmäisen ristiretken saarnoihin ja muihin lähteisiin. Hän osoittaa laajaa ja hyvin perusteltua aikakauden tuntemusta ja myös osoittaa, mistä hänen työtään voisi tulevaisuudessa jatkaa: esimerkiksi tekemällä vertailuja saarnaajien teologisten kirjoitusten ja heidän aikaistensa teosten välillä.

Monipuolisten teemojensa esittelyn ja pohdinnan aikana Tamminen edistää tutkimusta esittämällä lukuisia uusia ja kiinnostavia havaintoja, jotka laajentavat tai korjaavat nykyistä tutkimustietoa. Näitä ovat esimerkiksi hänen analyysinsä kiihkosta ja kostosta sekä stigmaista todellisen ristiretkeläisen merkkeinä.

Tammisen tutkimus on laajastikin kiinnostava, sillä se edistää syvempää historiallista ymmärrystä länsieurooppalaisesta tavasta oikeuttaa sota ja marttyyrius sekä kirjallisuudesta, joka on ratkaisevalla tavalla muokannut nykyisiä asenteita ei-kristittyjä ja ei-eurooppalaisia kohtaan. Ennen kaikkea se on merkittävä tieteellinen kontri-

buutio laajenevaan ja kiintoisaan aihepiiriin kansainvälisessä keskiajan tutkimuksessa.

– KURT VILLADS JENSEN